

Јасмина Мојсиева Гушева

АЦО ШОПОВ ВО СРПСКАТА И ЦРНОГОРСКАТА КНИЖЕВНА СРЕДИНА

Постоењето на една книжевност или едно книжевно дело се зацврстува со фактот дека таа книжевност комуницира, ги открива своите универзални вредности заеднички за сите луѓе. Таа мора да се открива, да се покажува, бидејќи ако се ограничи само на една средина станува стерилна, нејзините ефекти се мали. Нејзината функција е во изразувањето, во трансцендентирањето. Секое книжевно остварување за да ја исполни својата задача и воопшто за да може да егзистира мора да е во функција на комуникацијата.

Книжевната соработка на Македонија со Србија и Црна Гора е израз на традиционалната поврзаност што од секогаш постои на овие простори. Ако сакаме да ја квалификуваме корелацијата Ацо Шопов - српска и црногорска книжевна средина, не треба да забораваме дека тогаш живеевме во заедништво и дека меѓу нас владееше дух на пријателство и реципрочност. Книжевната соработка имаше општи високи цели. Соработката во книжевна смисла не е можна без комуницирање, преведување и издавање книги, пишување критички огледи. Македонската поезија меѓу која ја вбројуваме и поезијата на Шопов заслужува највисоки комплименти. Шопов е поет кој во крајна линија ја задолжил македонската поезија со петнаесетина свои песни со константна вредност. Нивната смисла и значење македонската критика и критиката од другите книжевни средини одамна ја дефинирала. Критиката ја има посредничката улога меѓу авторот и читателот определувајќи ја смислата на поезијата, но таа не може песната да ја направи појасна од самата песна. На преведувачите им останува да ја извршат оваа тешка задача, да преведуваат не само мисли, слики, метафори, туку во сооднос со духот на јазикот да ги остварат сите критериуми за да може песната и на друг јазик да зазвучи како жива.

Можеби е интересно да се спомене податокот дека првата збирка на Шопов, со наслов »Песни«, е печатена во Белград во 1944 година.

Познатиот македонски критичар Димитар Митрев во »Књижевне новине« Белград, ќе напише критика за Шоповата збирка »На Грамос«, со која за прв пат српската книжевна публика и се претставува Ацо Шопов. Песната »Во родната куќа « објавена во »Књижевне новине« истата година е прва негова објавена песна во српските книжевни списанија.

Во 1951 година Шопов го доживува своето потврдување влегувајќи во днтологијата на македонската лирика« во избор на Димитар Митрев која на српско-хрватски јазик ја објавува »Југословенска књига« од Белград. Две негови песни ќе бидат печатени во белградска »Политика« и »Борба«.

Поезијата на Шопов е автобиографска и го следи во етапи неговиот живот. Секоја објавувана и преведувана книжевност во тоа време е идеолошка и мора да биде во склад со марксистичката критика и да добие согласност од Комунистичката партија која се грижи за идеолошката чистота во секоја сфера на живеењето. Тоа се основите врз кои е извршен изборот на седумте негови песни објавени во 1952 година во белградските списанија: »Књижевне новине«, »7 уметности«, »Борба«, »Жена данас« и »НИН«. Со објавувањето на овие песни го бележиме поинтензивното присуство на Шопов во српската книжевна средина.

Веќе во 1954 година ја бележиме трансформацијата на Ацо Шопов во лирски поет. По познатиот Крлежин »Љубљански реферат« Партијата декларативно не се меша во творечката слобода, но затоа пак книжеvnата критика е будна. Сепак поетот Шопов благо е критикуван поради својот лиризам. Во 1954 година покрај преводот на три негови песни на овие простори, ќе се јави напис на Томе Момировски во белградска »Омладина« во кој Шопов ќе биде означен како претставник на новата македонска книжевност, а самиот поет под наслов »Процват и успон« ќе пишува за десетгодишниот развoтoк на македонската книжевност во белградска »Политика«.

Во 1955 година по повод збирката песни »Слеј се со тишината« критичарот Ѓурчинов во »НИН« ќе ја публикува истоимената статија. Во белградските весници »Политика«, »Омладина« и »Млада култура« истата година ќе бидат објавени разговори со Ацо Шопов.

Продолжувајќи ја линијата на интимни преокупации во 1957 година ќе излезе од печат збирката »Ветрот носи убаво време« од која две песни ќе бидат преведени на српскохрватски јазик и објавени во »Летопис матице српске«

Нови Сад и »Књижевне новине« Белград.

Во 1958 година го бележиме само искажувањето на Јован Бошковски за современата македонска поезија во белградска »Политика« под наслов »Реч о револуцији«.

Но затоа во 1959 година во »Књижевне новине« Димитар Митрев ќе пишува за »Повоените македонски поети« и во »НИН«, »Савременик« и »Књижевне новине« ќе бидат преведени три Шопови песни.

Поезијата не е обична реалност, поточно таа е селектирана реалност. Ацо Шопов пишува со отвореност на духот. Од 1960 година започнува поинтензивното присуство на Шопов во српско-црногорската книжевна средина. Во оваа година Шопов ќе разговара со соработниците на весниците »Политика« и »Багдала« на тема »Што да преведуваме«. Оваа година Димитар Митрев ја објавува двојазично антологијата »Послератни македонски пјесници« во издание на »Кочо Рацин« Скопје за која Сретен Перовиќ ќе се огласи во цетињското списание »Сусрети«. Во книжевните списанија »Књижевне новине« и »Народна армија« Белград, »Багдала« Крушевац и »Сусрети« Цетиње ќе биде објавена по една песна од творештвото на Шопов.

Во избор на А. Спасов, М. Ѓурчинов, Д. Солев, издавачката куќа »Нолит« од Белград во 1961 година ќе ја издаде »Антологијата на современата македонска поезија и проза«. По повод излегувањето на антологијата Ивко Јовановиќ и Милош Бандиќ во »Борба« и »Политика« ќе напишат статии. Влада Урошевиќ во статијата »Преиспитивање традиције« објавена во »Багдала« Крушевац ќе зборува за современата македонска поезија.

Поетот Шопов покажува континуирана активност. »Књижевне новине« во 1962 година ќе печати неколку негови песни, а »Политика« ќе ја објави извонредната песна »Лузна«. Критичарот Воја Илијашевиќ во »Ревиија« истата година ќе ја објави статијата »Узлазна линија у поетском кретању Аце Шопова«.

Следната 1963 година на српскохрватски јазик ќе се појават песни кои носат карактеристика на трајни вредности како што се »Раѓање речи«, »Ветар носи лепо време«, »Молитва за обичну но још непронајену реч« и други песни во »Књижевне новине«, »Стварање«, »Борба« и »Политика«.

Во 1964 година »Књижевне новине« ќе ја објават песната »Ожиљак« во превод на Радивоје Пешиќ, а песната »Лов на језеро« ќе биде објавена во

детското списание »Пионир«. Истата година Влада Урошевиќ во »НИН« со датум 5.04. ќе ја објави својата статија за современата македонска поезија со наслов »Успостављање рамнотеже« и песната »Пета молитва мога тела« во сопствен превод.

Шопов ќе го развива својот талент за психолошката анализа потврдувајќи го низ песните »Лузна«, »Езеро« и некои други кои во 1965 година ќе бидат печатени во »Борба«, »Београдска недела« и »Стремљења« од Приштина.

1966 година ќе мине во знакот на збирката поезија »Предвечерје« која ќе ја објави »Графички завод« - Титоград. Критичарите: Вујановиќ Драгутин, Јовановиќ Бранко, Милорадовиќ Мирко, Мирковиќ Милосав, Перовиќ Сретен, Поповиќ Богдан, Рацковиќ Миодраг, Николај Тимченко и Мило Храпањ ќе го одбележат овој настан објавувајќи критики во списанијата »Стварање« од Титоград, »Борба«, »НИН«, »Дело«, »Књижевне новине«, »Савременик« и »Књижевност« од Белград и во »Летопис матице српске« од Нови Сад. Истата година ќе бидат преведени три песни од Шопов во белградските списанија »Змај « и »Борба«.

По повод излегувањето на збирката песни »Предвечерје« Титоград, 1966 година, Душко Наневски ќе објави критика во »Руковет« од Суботица во 1967 година. новен белег на 1967 година ќе остави антологијата »Савремена македонска позија« двојазично издание на »Српска књижевна задруга« од Белград каде се сместени пет антологиски песни на Шопов во избор на Александар Спасов кој во »НИН« ќе даде оценка за значењето на оваа антологија. Перовиќ Сретен под наслов »Нове књиге« ќе го одбележи излегувањето на книгата на Шопов »Раѓање ријечи«, во титоградске »Стварање«. Во препев на истиот автор во »Књижевне овине« ќе биде објавена песната »Постоји доле једна крв«, а во превод на Миодраг Друговац во суботички »Руковет« ќе биде објавена песнага »Треба да будемо бољи«. Пешиќ Радивоје на страниците на »Културен живот« од Скопје ќе даде портрет и опширен поглед за творештвото на Шопов.

1968 година е оскудна во преведувањето на Шоповата поезија во српско-црногорските книжевни списанија. Но, поезијата на Шопов ќе најде свое место во »Антологија македонске поезије« составена од Милан Ѓурчинов, а во превод на Влада Урошевиќ.

По повод излегувањето на збирката на Шопов »Златен круг на времето«,

Миодраг Друговац ќе објави статија во титоградско »Стварање«. Перовиќ Сретен во истото списание ќе го одбележи излегувањето на новата поетска книга на Шопов »Јус-универзум« и »Изборот« од поезијата на Шопов издаден од »Македонска книга« во 1968 година. Николај Тимченко и Милош Бандиќ по повод објавената »Антологија на македонската поезија«, во »Градина« Ниш и »Матица српска« таа 1969 година ќе објават свои критички согледувања. Авторот Шопов во »Рад« Белград ќе даде интервју под наслов »Бити и остати веран себи«. Во »Борба« и »Политика« ќе даде уште две интервјуа во својство на член на Советот на традиционалниот фестивал »Струшки вечери на поезијата«. Оваа година Шопов со неколку песни ќе биде застапен и во антологијата на револуционерната поезија »Кроз тмине и зоре« објавена во »Рад« Белград.

Критиката оди во чекор со поетските остварувања на Шопов, го следи секое ново издание на неговата поезија. Така во 1970 година, Друговац ќе објави статија за »Гледач во пепелта«. Истиот критичар во крушевачката »Багдала« ќе објави статија со наслов »Умјетник песме Ацо Шопов«. Истата година Шопов ќе му даде интервју на Миодраг Друговац кое ќе биде објавено во »Књижевне новине«.

Кој работел на составување на хронологија знае за осцилациите кои постојат како вообичаен феномен. Во 1971 година го бележиме токму тој пад на интересот за Шопов. Во оваа година тој ќе даде само едно интервју за »НИН« во плевјанското списание »Мостови« ќе излезе една негова песна.

Следната 1972 година ќе бидат објавени песните »Коб« и »Постоји доле једна крв« во списанијата »4 јул« и »Градина«.

Шопов ќе биде предмет на многу книжевни разговори, анкети, интервјуи. Во 1973 година ќе одговара на политикината анкета »Ко је на вас пресудно утицао и зашто«. »Стварање« од Титоград во »Панорама савремене македонске поезије« ќе ги објави песните »Дуго живим у овом месту« и »Ожиљак«.

Во 1974 година во Србија се случуваат два значајни настана за афирмација на македонската поезија. Излегува третата збирка поезија »Песме« од Ацо Шопов во издание на »Народна књига« од Белград, во препев на Сретен Перовиќ Изборот го направи Георги Старделов кој е автор и на предговорот »Поетското искуство на Шопов«. Во рамките на манифестацијата »Денови на македонската култура« која се одржува од 23 до 27 септември во Белград, во организација на

»Народна библиотека Србије« издаден е антологиски избор од новата македонска поезија »Четири песничка круга« за кој Георги Старделов во »Политика« ќе даде краток коментар. »Књижевне новине« ќе ја објави статијата од Александар Петров »Савремена македонска поезија«. Сретен Перовиќ во »Современост« објавува статија »Интимниот свет на Ацо Шопов«, а Миодраг Друговац во »Борба« пишува за Антологијата на македонската револуционерна поезија објавена во Скопје. Се појавуваат повеќе песни на Шопов во книжевните списанија »Мостови«, »4 јул« и »Књижевне новине«.

И во следната 1975 година Калезиќ Славко и Марковиќ Миливоје ќе се осврнат врз збирката »Песни« на Шопов во издание на »Народна књига«. Истото ова ќе го направи и Радомир Ивановиќ во »Нова Македонија«. Тој ќе даде и краток осврт врз поезијата на Шопов, Конески, Котевски и Павловски во »Разгледи« под наслов »Лирски портрети«. Во оваа година ќе излезе од печат и книгата на Радомир Ивановиќ »Портрети македонских писаца« во која тој се осврнува врз творештвото на Шопов во издание на »Обод« Цетиње. Во книгата »Поезија и критика« Мијунковиќ Ненад и Филимоновиќ Слободан зборуваат и за поезијата на Шопов. Списанијата »Дисов гласник« од Чачак и »Развиток« од Битола ќе објават две песни од Шопов.

1976 е година особено богата по објавените песни и критики. Оваа година Шопов би требало да биде задоволен од својата работа бидејќи скопска »Мисла« му ги издаде одбраните дела во 5 тома, објави нова збирка »Песни за црната жена«, добитник е на наградата АВНОЈ и избран е за член на МАНУ. Излегувањето на неговата нова збирка поезија »Песни за црната жена« ќе биде одбележано од страна на Реџеп Драшко, Милан Ѓурчинов и Миодраг Друговац во »Политика«, »Борба« и »Детињство« од Нови Сад. Друговац во »Борба« ќе го одбележи излегувањето на собраните дела на поетот во издание на »Мисла«. Р. Ивановиќ и Илиќ Војислав во »Летопис матице српске« од Нови Сад и »Јединство« од Приштина ќе објават студии посветени на Шопов. Станковиќ Љубиша во прилепски »Стремеж« ќе објави статија со наслов »Српската критика за поезијата на Јаневски, Конески и Шопов«. Оваа година во антологискиот избор Поезија бунта и отпора« објавена во »Просвета« Белград ќе влезат и неколку песни на Шопов. Во белградското списание »Књижевност« и новосадското , »Летопис матице српске« ќе бидат објавени неколку песни на Шопов. Неговата популарност во српско-црногорската книжевна средина се

огледа и во честите интервјуа што ги дава во дневните весници. За своите успеси тој ќе зборува во белградските списанија »Борба« и »Младост«.

За да извршиме објективна репрезентација на рецепцијата на поезијата на Шопов во српската и црногорската книжевна средина најдобро е да одиме по хронологија и да набљудуваме како од година во година со постојан континуитет расте неговата популарност. Што се однесува за 1977 година, поетот е на врвот од својата слава. Таа година можеме да ја сметаме за една од најплодните и тоа ќе го документираме со следните факти. Наведуваме петнаесет референци: Ацо Шопов влегува во »Антологијата на современата македонска поезија«, подготвена од Димитар Димитров, а во превод на Р. Зоговиќ, Г. Јањушевиќ, Ц. Котевска, С. Перовиќ, издадена од »Матица српска« Нови Сад. Во антологиската збирка »Човек и друг и вога: пјесме и прозни одломци о Титу« застапени се песни и од Ацо Шопов. Издавачката куќа »Рад« од Белград ја печати збирката »Друго долажење огња« во избор и превод на Сретен Перовиќ. Во книжевните списанија »Дионисов гласник«, »Градина«, »Руковет«, »Стварање«, »Дневник«, »Борба«, Шопов објавува дваесетина свои песни во превод на Влада Урошевиќ, Драгица Спасовска, Сретен Перовиќ и Елена Елимова. Таа година Шопов во интервјуто објавено во »Борба« говори за најновата своја збирка »Песни за Црната жена« настанати во Африка додека како амбасадор престојувал во Сенегал. Од областа на критиката ги набројуваме текстовите »Самосвојни песнички гласови« од Милан Ѓурчинов - »Јединство« Приштина и »Реалност песме« од Марковиќ Миливоје во издание на »Руковет« од Суботица.

Ако продолжиме натаму со изнесувањето податоци за застапеноста на Шопов во српско-црногорскиот простор за 1978 година треба да го споменеме издавањето на антологијата »Савремена македонска поезија« во избор на Р. Ивановиќ и Љ. Миличевиќ, »Одзиви« Бијело Поље. Николиќ Раде во »Стремљење«, Приштина ќе го одбележи излегувањето на оваа антологија. Додека пак Калезиќ Слободан и Радојевиќ Радоје ќе пишуваат за новосадската »Антологија на современата македонска поезија« во титоградските списанија »Стварање« и »Побједа«. Од објавените критики ја споменуваме анализата за идејните и естетските значења на песната »Очи« од Миодраг Другавац објавена во »Стремљења« Приштина и »Маргиналиите за поезијата на Стеван Раичковиќ и Ацо Шопов« од Христо Георгиевски објавени во »Књижевне новине«. Таа

година Шопов ќе објави пет свои песни во српските книжевни списанија »Књижевне новине«, »Стремљења« и »Градац«.

Скопското книгоиздавателство »Мисла« во 1979 година ќе ја отпечати книгата на Радомир Ивановиќ »Портрети на македонските писатели« во која тој одделува простор и за творештвото на Шопов.

Продолжувајќи натаму констатираме дека во 1980 година »Борба« ја печати песната »Муње изнад Шаре«. Во истиот весник Миодрог Друговац ќе објави критички осврт со наслов »Куќа сна« по повод Шоповата збирка »Песни за црната жена«.

Во 1981 година Бранко Цветковски во белградска »Политика« ќе го одбележи излегувањето на послената збирка на Шопов »Дрво на ридот«. Истата 1981 година во превод на Драгица Спасовска »Политика« ја печати песната »Седим сам са својим пламеном у грудима«. Цвета Котевска преведува неколку песни кои ги објавуваат »Књижевне новине«, а песната »Још једном црно сунце« преведена од Оливера Шијачки е печатена во »Руковет« Суботица. Бранка Кубеш е преведувач на уште неколку песни печатени во »Багдала« Крушевац.

Не треба посебно да се толкува фактот дека во годината на смртта на поетот 1982 бројот на објавените критики и написи за Шопов се зголемува. На 23.4.1982 година белградска »Политика« дава кратко соопштение за смртта на македонскиот поет Ацо Шопов. Следниот ден на страниците на истиот весник можеме да го проследиме прилогот на М. Ѓурчинов »Ацо Шопов - песник нове осећајности«. Од бројот на »Политика« со датум 29.09.1982 добиваме информација дека Сојузот на писателите на Југославија организирал вечер посветена на Ацо Шопов на која говореле Радомир Ивановиќ и Радоица Таутовиќ. Наневски Душко, Павловски Радован и Таутовиќ Радоица ќе пишуваат за поезијата на Шопов во дневниот весник »Борба«. Сретен Перовиќ по повод смртта на Ацо Шопов во титоградско »Стварање« објавува текст »In memoriam Aco Šopov 1923 -1982«. Книжевното списание »Дело 74« од родниот град на поетот ќе посвети еден број на Шопов. Токму во тој број можеме да ги проследиме искажувањата на повеќе југословенски критичари: Д. Матиќ, Д. Максимовиќ, М. Р. Јовановиќ, Д. Реџеп, С. Перовиќ, М. Милорадовиќ, Р. Таутовиќ, Д. Вујановиќ, М. Рацковиќ, Р. Војводиќ, М. Јевриќ и многу други, за делото на Шопов. Во истиот број ќе биде објавена песната на Брковиќ Јеврем

»Телеграма до Ацо Шопов«. Шест негови песни ќе бидат објавени во српските и црногорските книжевни списанија.

Признанијата кои доаѓаат по смртта на поетот се повалидни индикатори за вредноста на неговите книжевни остварувања. Така во годината по неговата смрт »Политика« во превод на Д. Спасовска ја печати песната »Сам у једном од центара Париза«. Сретен Перовиќ во титоградско »Ставарање« ја објавува статијата »Интимни свет Аце Шопова«. Во нишка »Градина« излегува статијата „Оксиморон љубави у поезији« во која Катица Ќулавкова покрај за другите македонски поети зборува и за Ацо Шопов.

На »Рациновите средби« Радомир Ивановиќ во 1984 година ќе го изложи својот реферат »Реч и мисао у поезији Аце Шопова«. Мира Алечковиќ ја преведе песната »Успаванка« и ја објави во детското списание »Змај« Белград. Во белградска »Борба« ќе биде објавен написот »Рукописи Аце Шопова у Академији«.

Споменатата статија на Радомир Ивановиќ прочитана на Рациновите средби ќе биде објавена во 1985 година во »Културен живот« Скопје. Титоградско »Стварање« ќе го објави неговиот компаратистички труд »Црногорска и македонска књижевност у послеријатном перпсду (1945-1985)«. Во »Антологијата на македонската поезија« составена од Ефтим Клетников, во издание на »Просвета« Белград, Шопов ќе го најде своето заслужено место. По повод излегувањето на Антологијата М. Пешиќ ќе објави статија во »НИН«. »Мостови« од Плевље во превод на Сретен Перовиќ ќе објави неколку песни на Шопов. Книгата на Слободан Калезиќ »Денови на читање« објавена во »Универзитетска ријеч« Никшиќ ќе внесе нови сознанија за творештвото на Шопов.

Без секое сомнение Р. Ивановиќ е мошне заслужен за афирмирањето на поезијата на Шопов во српско-црногорските книжевни простори. Тоа ќе го докаже и во 1986 година објавувајќи серија написи од кои ги набројуваме: монографската студија »Реч о речи« Ново дело, Белград, која истата година ќе биде преведена и на македонски јазик под наслов »Поетиката на Ацо Шопов«, во издание на »Македонска ревија«. За белградското издание на оваа книга Сретен Перовиќ ќе даде приказ во титоградска »Побједа«. Делови од оваа книга ќе бидат објавени во списанието на Третата програма на радио Скопје и во »Македонска ревија«. Натаму следат неговите статии »Глобалниот симбол

небиднина во поезијата на Шопов«, »Развиток« Битола и »Јединствени песник тишине« објавена во »Борба« Белград.

Следната година Љубиша Станковиќ во својата докторска дисертација Мостови: повоената српска литература и критика за македонската литература од 19 и 20 век« во издание на »Друштво за наука и уметност« Битола ќе направи синтеза на поважните искажувања за поезијата на Шопов од српските книжевни критичари. Радомир Ивановиќ продолжува континуирано да се занимава со проучувањето на поезијата на Шопов за што сведочат неговите две статии: »Поетскиот првенец на Ацо Шопов и проблемот на генерирање на литературниот текст« и »Љубовта - трајна преокупација во творештвото на Шопов« објавени во »Дело 74« и »Нова Македонија«.

Во превод на Драгица Спасовска, во 1988 година, во »Књижевне новин од Белград ќе биде објавена песната »Клошарска песма песника«.

Во 1990 година со која завршува нашето следење на пројавувањето и Шопов во српско - црногорската средина, во избор и превод на Драгица Спасовска, а со предговор од М. Матевски, »Сфаирос« од Белград ќе ја издаде збирката »Црној жени у сан«. Оваа година Слободан Мицковиќ ќе ја состави »Антологијата на повоената македонска поезија« во која свое место ќе најде и поезијата на Шопов, во издание на »Драинац« Прокупље. Во издание на МАНУ оваа година ќе биде објавена статијата на Вуковиќ В. со наслов »Слобода и стремљења за слободу у поезији Јаневског, Шопова и Конеског«.

Темата »Рецепцијата на Ацо Шопов во српскиот и црногорскиот книжевен простор« заслужува радикално различно пристапување од досегашните изнесени соопштенија и бара сериозно »via fakta« осмислување на извршената анализа на библиографските податоци во светлината на компаративните констатации.

Поетскиот портрет на Ацо Шопов кој овде се обидуваме фрагментарно да го изразиме низ податоци за неговото присуство во другите книжевни средини не е во целост завршен. Велиме фрагментарно бидејќи конечен портрет во овој миг не може да се даде. Сè уште не е дојдено тоа конечно време кога вредностите остануваат константни. Поаѓајќи од одредени факти кои ни служат како појдовни точки, сакајќи да се ослободиме од импресии, се потпираме само на библиографски податоци. Главна цел на истражувањето е повторното разгледување на творештвото на Шопов во светлината на досега изречените

констатации за него, но и во склад со промените кои настанале во општеството. Се плашиме од можноста да дојдеме до различни варијации на исти содржини. Сепак најважно е тие бројни варијации да ни послужат во откривањето на вистинските вредности на поезијата на Шопов.

Библиографскиот индекс ни овозможува да имаме глобална прегледност во книжевниот опус на Шопов. Овој труд се разликува од креативните критички трудови кои во центарот на својот интерес ја поставуваат задачата најпотполно да ја расветлат поезијата на Шопов. Тие ја бараат шифрата на неговото суштествување, што сугерира психолошко-естетско пристапување кон проблемот и одговарање на прашањето за зачудувачката постојаност на спонтаноста започната од неговите први младешки партизански песни од видот на »Очи« до песната »Дрво на ридот«.

Предмет на нашето истражување не се овие чудесни феномени кои можат да не доведат во недоумица. Се прашуваме како и на кој начин тие песни ги соединуваат луѓето од различни јазични подрачја. Како поетските симболи полни со знаење и содржина, концизни зборови се претвораат во симболи на друг јазик, а при тоа ја задржуваат својата универзална порака. Екстензивниот развој на една национална книжевност не може да се замисли без преведувачките посредувања. Да го загатнеме и прашањето за јазичните бариери што луѓето ги раздвојуваат и идејата за јазичното соединување. Со цел да се избегнат тешкотиите во меѓусебното разбирање се прибегнува кон преведувачкото посредување, со што се овозможува поблиска комуникација меѓу одделни национални книжевности. Денес запознавањето на една книжевност со друга е масовна појава која има својство на културна нужност. Националните книжевности ги губат белезите на националното и стануваат универзални. Секој превод на поезијата во однос на оригиналот покажува некои недостатоци. Се прашуваме како да ја надминеме таа состојба! Во поново време се среќаваме со феноменот »единство на стилот«. Во различни национални средини поезијата станува идентична, го губи богатството на разновидноста и специфичноста. Преведувањето на поезијата е своевидна креација бидејќи преведувачот се јавува како интерпретатор кој ја појаснува и толкува смислата на поезијата, ги одгатнува пораките. Ни преостанува да го прифатиме фактот дека преведувањето е најважна и највредна дејност во светскиот сообраќај меѓу одделните книжевности. Презентирањето на поезијата на Шопов на српско-

црногорската читателска публика се должи воглавно на неколку амбициозни и во голема мера успешни преведувачи како што се: Сретен Перовиќ, Влада Урошевиќ, Драгица Спасовска, Миодраг Друговац, страсни поклоници на делото на Шопов.

При поблиското разгледување на фактичката состојба забележуваме континуирано преведување на сите значајни песни на Шопов, а тоа е знак дека во тоа време непречено се шират и пренесуваат вредностите од една книжевност во друга. Постои некаква реципрочност, механизам на размена. Динамичкото Јадро на таа размена, без секое сомнение се должи на вредноста на самите песни како што се: »Очи«, »Љубов«, »Лузна«, »На езеро«, »Лов на езеро« »Раѓање на зборот«, циклусот »Молитви на моето тело«, »Небиднина«, »Гледач во пепелта«, »Црно сонце«, »Квечерина«, »Во сонот на црната жена«, »Загледан во океанот«, »Во очите на сињарките«, »Дрво на ридот«, »Клошарска песна на поетот«, »Седам сам со својот пламен во градите«.

Книжевните списанија малку по малку стануваат полемички платформи на помодно променливата авангарда. Понекогаш тие претставуваат единствена врска меѓу слојот на литературно односно културно заинтересираните граѓани и творците. Во прилог на ова говори податокот од стотина објавени песни на Шопов во различни списанија. Во Шоповото време кај нас преовладуваа отпрвин идеолошките, а подоцна и критичките и естетските односи во културата, наместо комерцијално потрошувачките односи карактеристични за Запад. Како илустрација на ова го неведдуваме фактот на поделба на поезијата на Шопов на повеќ фази од страна на критичарот Радомир Ивановиќ. Во првата фаза, на социјалниот реализам (1937 - 1950), припаѓаат збирките »Песни« 1944, »Пруга на младоста« 1947, »На Грамос« и »Со наши раце« 1950 година. Најбројни се збирките од втората фаза (1951 - 1963), кои му припаѓаат на социјалистичкиот естетизам »Стихови за маката и радоста« 1952, »Слеј се со тишината« 1955, »Ветрот носи убаво време« 1957, »Небиднина« 1963. Потоа следат збирките од третата фаза (1964 - 1976) кои му припаѓаат на периодот на естетскиот плурализам »Гледач во пепелта« 1970, и »Песни за црната жена« 1976. Во четвртата фаза (1977 - 1982) спаѓаат збирките »Јус универзум« 1968, и »Дрво на ридот« 1980 кои според зборовите на Ивановиќ »означуваат непосредна комуникација со реципиентот«. Сепак можеме да бидеме задоволни од изборот на преведените Шопови песни како во книжевните списанија така и

од одделните антологиски избори објавени во српско-црногорската средина кои ги има околу деветнаесет. Нужно мораме да ги споменеме по хронолошки ред и петте поетски збирки на Шопов објавени во Србија и Црна Гора, започнувајќи од »Песни« 1944, »Предвечерје« 1966, »Песме« 1974, »Друго долажење огња« 1977 и »Црној жени у сан« 1990 година.

Ниту еден друг македонски поет не предизвикал толку жив интерес и широко признание во српско-црногорскиот книжевен простор, како Ацо Шопов. Тешко е да се рече дали и колку тој влијаел врз поетите од дадената средина, но затоа пак може да се констатира дека неговата поезија предизвикува бројни позитивни критички оценки. Критиката во однос на Шопов е статична. Таа континуирано позитивно го вреднува одржувајќи ја во целина сликата за него, не осудувајќи се да го лиши од ни едно признание. Критиката е таа која ги одредува новите елементи на значењето. Се менуваат генерации, но Ацо Шопов во континуитет од 1960 до 1990 година не ја губи наклоноста на критиката. Дваесетина српски и црногорски автори му овозможуваат на Шопов да најде публика за своите грижливо пишувани песни меѓу белградските, новосадските, суботичките, нишките, титоградските, цетињските и други читатели. Секако најзначаен за овој продор на Ацо Шопов е Радомир Ивановиќ кој посветил доста време пишувајќи критички расправи, дури и монографија за Шопов, потоа следат Сретен Перовиќ, Слободан Калезиќ, Николај Тимченко, Воја Илијашевиќ, Бандиќ Милош, Јовановиќ Ивко, Драгутин Вујановиќ, Јовановиќ Бран-ко, Милорадовиќ Мирко, Мирковиќ Милосав, Поповиќ Богдан, Рацковиќ Миодраг, Мило Хрпањ, Петров Александар, Марковиќ Миливоје, Николиќ Раде, Радојевиќ Радивоје, Таутовиќ Радоица, Пешиќ Миодраг и други кои во прилогот се назначени. Сè повеќе сме убедени дека прикажувањето на критичките оценки за Ацо Шопов добива карактер на скица, на историски преглед. Не навлегувајќи во значењето на искажаното мислење, не дискутирајќи за тоа, сепак ваквиот пристап се истакнува како важен аспект за запознавањето на творештвото на Шопов.

Врз основа на добиените библиографски податоци можеме да констатираме дека и македонските критичари Димитар Митрев, Томе Момировски, Милан Ѓурчинов, Јован Бошковски, Влада Урошевиќ, Душко Наневски, Александар Спасов, Миодраг Друговац, Ѓорѓи Старделов, Катица Ќулавкова и Христо Георгиевски објавиле свои прилози во српските и црногорските книжевни

списанија правејќи напори да ги истакнат објективните факти за специфичните вредности на таа поезија. Можеме да се согласиме дека сите овие автори, заедно со Шопов успеаја да предизвикаат рефлексии што резултираа во 200 референци објавени на српско-црногорскиот книжевен простор, со што би можеле да бидат задоволни.

Овде на кратко ги изнесуваме позитивните мислења на низа автори за квалитетот и особините на поезијата на Ацо Шопов. Според Слободан Мицковиќ поезијата на Шопов е комплетен целосен систем. Тој според истиот критичар минал низ одделни метаморфози постојано пребарувајќи го своето поетско кредо. Во неговата поезија нема откритија, нема остри премини и ненадејни поетски свртувања. Поетското дело на Шопов влијае врз нас со цврстината на идеите со кои го поврзува изобилството од емоции. Според Миодраг Друговац душевноста и интелектуалноста кај Шопов не се исклучуваат кога во одделни песни очигледно преовладува едната од нив. Поезијата на Шопов опфаќа голем број појави и настани сплотени во складна целина. Се разбира дека тука има чисто историски факти, а има и такви кои се субјективни и затоа Сретен Перовиќ вели дека лириката на Шопов со своите текови метафорично ја следи и релјефно ја симболизира историската судбина на македонскиот народ. Радоица Таутовиќ пак на едно место вели дека неговата поезија тежнее да ја согледа севкупната небиднина. Поетскиот опус ги опфаќа обата негови пола историскиот и метафизичкиот.

Основна карактеристика на неговата поезија е синтетичност. Главните теми се поврзуваат и во некој континуитет се прелеваат. Затоа М. Рацковиќ вели Шопов ја опишува променливоста на внатрешниот пејсаж кон кого не може да биде индиферентен«. Сменувањето на оптимизмот во очајување чудесно се рефлектира во неговата поезија. Главна карактеристика на поезијата на А. Шопов е хуманистичко сфаќање на светот и затоа М. Јевриќ пишува дека сложеноста и богатството на човекот е многу поголемо од универзумот. Шопов не е веќе поет кој пее за човекот од своето поднебје туку им се обраќа на сите народи и на сите раси, искажувајќи нови вистини за човековото битие и за неговиот исправен од кон прогресот и хуманизмот. Јевриќ ќе му оддаде признание на А. Шопов и ќе констатира дека тој зазема високо место во развитокот на македонската литература а неговите вредности стануваат сопственост и на сите југословенски народи. Тоа е веродостоен суд бидејќи

Шопов не се смета *par excellence* за национален поет. Јовановиќ вели: »во сите фази кои претставуваат силно поетско нурнување во сопствената свест и длабочина на јазикот евидентна е намерата на поетот да изгради модерна поетика и поетска космогонија«. Душан Матиќ и Десанка Максимовиќ заклучуваат дека неговото име одамна ги има минато рамките на македонската литература.

Задачата на ова соопштение е да се расветлат одделни проблеми јавени со рецепцијата на поезијата на Шопов, проблеми кои припаѓаат во сферата на историјата на литературата и компаратистиката. Може да се приговори дека присутноста на една поезија или било кое друго книжевно дело не зависи исклучиво од литературните фактори, туку и од политичко-идеолошките, субјективните и други услови. Нужно е да се разјаснат преминот од идеолошка литература во она што литературата мора да претставува, слободна експресија. Гледано историски Ацо Шопов е прв повоеан лиричар кој во своите ирационални песни внесува спекулативна јасност. Поетското изразување е еден вид продукт на медитирање. Неговата поезија е сензуално и сликовно мислење. Поетското изразување е еден вид продукт на медитирање. За Шопов поезијата, од која не се одрекнува сè до смртта, е дијалог кој континуирано го води со себе си. Таа единствено му дава смисла на постоењето.

Тој е носител на сите најважни државни награди што еден лиричар може да ги добие. Шопов зазема видни функции во културниот и политичкиот живот на земјата како што се долгогодишен директор на најзначајното македонско книгоиздателство, главен уредник и покренувач на неколку книжевни списанија, амбасадор, најмлад член на Македонската академија на науките и уметностите, дописен член на САНУ и др. Не треба да ги заборавиме обичаите на времето во кое Шопов живеел и дејствувал и критериумите со кои се решавало за вредностите. Затоа ќе се прашаме дали експанзијата што поезијата на Шопов ја постигнува во српско-црногорскиот книжевен простор во голем дел се должи на политичките позиции кои авторот ги имал или на вредностите на остварените дела. Веројатно во текот на следните години ова прашање ќе биде искристализирано и ќе го добие конечно својот одговор.

Ова соопштение не е анализа за суштинските вредности на поезијата на Ацо Шопов туку само следење на рефлексите на неговата поезија на српскиот и црногорскиот книжевен простор во периодот од 1944 до 1990 година. Многу

пати сме биле во состојба да го потценуваме трудот, поточно да ги сместиме во втор план преведувачите и составувачите на антологиски избори или библиографски индекси заборавјќи дека никој не може да има поглобална прегледност за книжевноста од овие луѓе. Затоа сметам дека ваквите трудови претставуваат ново, специфично поле на истражување во областа на масовната култура, масовната комуникација и компаративната книжевност.

Jasminka Mojsieva-Guševa
ACO ŠOPOV IN SERBIAN AND MONTENEGRIAN
LITERARY ENVIRONMENT
Summary

The aim of this comparative research is to prove and specify the reception of Aco Šopov as a part of first generation Macedonian poets in Serbian and Montenegro literary space, according to collection of librarian articles.

There are some items about the publication of Šopov's poems in Serbian's and Montenegro's literary magazines and daily press during the period of 1944-1990.

Also, in this work are included the published monographies, anthologies and selections of poems published in that period.

Also, in this work are chronologically presented interviews of Šopov with Serbian and Montenegro journalists, works by Macedonian authors dedicated to Šopov, published in Serbia or in Montenegro, and also, Serbian and Montenegro authors' articles published in Serbian, Montenegro or Macedonian magazines.

The question of language barriers which separate people is very interesting, so we pay attention to the translation of Šopov's poetry in Serbia and Montenegro.